του **Λένορμαν**

«Στη Ρωσία, ο μπολσεβικισμός έχει ανανεώσει, κατά έναν τρόπο ριζικό και μεθοδικό, τα συστήματα αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης». Σήμερα, αυτή η πρόταση θα ηχούσε, κατά πάσα πιθανότητα, ως μια ειρωνεία. Έτσι, όμως, αρχίζει ένα μικρό κείμενο που τιτλοφορείται **«Η αυτοδημοκρατία»,** και ο συγγραφέας του δεν έχει καμιά πρόθεση να ειρωνευτεί τους μπολσεβίκους. Πιστεύει, αντίθετα, ότι η αξία των ριζικών μεταρρυθμίσεων που έγιναν μετά από τον Οκτώβρη του 1917 *«ξεπερνά τα όρια της Ρωσικής Επανάστασης τόσο λόγω της επίδρασης που αυτές ασκούν στην πολιτική σκέψη των υπόλοιπων εθνών όσο και από την άποψη των ιδεολογικών καταβολών τους»*. Στην επαναστατική Ρωσία των εργατικών συμβουλίων δρομολογήθηκε ένα «πείραμα» καθολικού εκδημοκρατισμού της κοινωνικής ζωής.

Διαβάζοντας τις επόμενες παραγράφους του ίδιου κειμένου θα μάθουμε περισσότερα για τη γενεαλογία αυτού του πειράματος «αυτοδημοκρατίας». Στη «λαϊκή αυτοκυβέρνηση» που επιχειρήθηκε στην Ρωσία το 1917 βρήκαν την πρακτική εφαρμογή τους η *«άμεση νομοθεσία», «η φεντεραλιστική οργάνωση»* της δημόσιας σφαίρας και η *«άμεση λαϊκή διακυβέρνηση»* που είχαν οραματιστεί και προτείνει ορισμένοι ουτοπικοί σοσιαλιστές του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα, όπως ο Moritz Rittinghausen, συνεργάτης του Μαρξ και του Ένγκελς στην Neue Rheinische Zeitung κατά την επανάσταση του 1848, ο Émile Leverdays, ένας από τους πρωτεργάτες της Παρισινής Κομμούνας, και ο επίσης κομμουνάρος, Victor Prosper Considerant. Οι ιδεολογικές όμως καταβολές της σοβιετικής «αυτοδημοκρατίας» εκτείνονται ακόμα πιο πίσω στο χρόνο:

> «Το καθεστώς των σοβιέτ έλκει την προέλευσή του από τη φεντεραλιστική αυτονομία και βρίσκεται στον αντίποδα της συγκεντρωτικής τάσης του κρατικού σοσιαλισμού. Δεν είναι παρά ένα πολιτικό σύστημα του οποίου το γενικό περίγραμμα και τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά συναντώνται στα πολιτικο-φιλοσοφικά ιδεατά σχήματα των σημαντικότερων από τους στοχαστές της

επαναστατικής και δημοκρατικής Γαλλίας» **[1].**

Το **1917** αποτελεί εκπλήρωση εκείνου που μετά το **1848** έγινε αντικείμενο θεωρητικής πραγμάτευσης, αλλά υπήρχε ως τάση ήδη από το **1789.**

Μπορεί σήμερα να σκεφτόμαστε ότι ο συγγραφέας μας εδώ βλέπει φαντάσματα, ότι συγχέει τις δικές του επιθυμίες με τα πραγματικά γεγονότα. Εκείνος, όμως, που συνέταξε τις παραπάνω γραμμές δεν είναι κάποιος που θα περιμέναμε να βρούμε ανάμεσα στη μεγάλη λίστα των συνοδοιπόρων του μπολσεβικισμού κατά τον 20ο αιώνα. Το σύντομο άρθρο από το οποίο μόλις αντλήσαμε ορισμένες φράσεις ενδεικτικές μιας ασυνήθιστης θέασης του μπολσεβικισμού έφερε την υπογραφή του Ιταλού αναρχικού Camillo Berneri και δημοσιεύθηκε το 1919 στη δεκαπενθήμερη αναρχική επιθεώρηση Volontà (Βούληση) που εξέδιδαν στην Ανκόνα ο Luigi Fabbri και ο Cesare Agostinelli, αμφότεροι σύντροφοι και στενοί συνεργάτες του Ερρίκο Μαλατέστα.

Αυτά που γράφει ο Μπερνέρι δεν τα γράφει από «πολιτική αφέλεια», ούτε τυφλωμένος από έναν άκριτο ενθουσιασμό. Στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, έχει κάμποσους και σοβαρούς λόγους να πιστεύει ότι ο Λένιν και οι σύντροφοί του είναι επαναστάτες, άνθρωποι αφοσιωμένοι στην υπόθεση της κοινωνικής χειραφέτησης.

Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι περισσότερες αναρχοσυνδικαλιστικές οργανώσεις στην Ευρώπη είχαν αποκρούσει τα κελεύσματα για εθνική ενότητα, με εξαίρεση την πλειοψηφία της γαλλικής CGT (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας), και μια ισχυρή μειοψηφία της ιταλικής USI (Ιταλική Συνδικαλιστική Ένωσης) υπό τον Alceste de Ambris, η οποία αποχώρησε για να σχηματίσει Fasci d’Azione Rivoluzionaria Internazionalista (Σύνδεσμοι Διεθνιστικής [sic!] Επαναστατικής Δράσης) και κατόπιν, μαζί με άλλους σοσιαλιστές υπέρμαχους της εμπλοκής του ιταλικού κράτους στον πόλεμο, με προεξάρχοντα τον Μπενίτο Μουσολίνι, τους Fasci d’Azione Rivoluzionaria (Σύνδεσμοι Επαναστατικής Δράσης), την πρώτη οργανωτική έκφραση, δηλαδή, του ιταλικού φασισμού. Ενώ τα συνδικάτα και τα κόμματα που αναφέρονταν στη Δεύτερη Διεθνή συστρατεύθηκαν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, με τις εθνικές αστικές τάξεις, οι αναρχικοί/ές, όλων των τάσεων, ως επί το πλείστον, αντιμετώπισαν τον πόλεμο ως μια καταστροφική κρίση της καπιταλιστικής νεωτερικότητας, το κόστος της οποίας καλούνταν να καταβάλλουν σε κάθε γωνιά της Ευρώπης οι προλετάριοι/ες. Ο Λένιν και οι σύντροφοί του, υιοθετώντας κι αυτοί μια στάση διεθνιστικής εναντίωσης στον πόλεμο βρέθηκαν εκ των πραγμάτων κοντά στους/ις αναρχικούς/ές. Και παρέμειναν αρκετά κοντά και το 1917, αντιτάσσοντας από

κοινού την εξουσία των εργατικών συμβουλίων στον κοινοβουλευτισμό, αλλά και κατά την περίοδο που ακολούθησε, μέχρι την άνοιξη του 1918, όταν έγιναν οι πρώτες μαζικές εκτελέσεις αναρχικών, με συνοπτικές διαδικασίες, στη Μόσχα, από το μπολσεβίκικο κόμμα-κράτος.

Ο ίδιος ο Μπερνέρι είχε εγκαταλείψει τη νεολαία του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ιταλίας και είχε στραφεί στον αναρχισμό, το 1915, επειδή στους ιταλικούς αναρχικούς κύκλους είχε επικρατήσει η αντιπολεμική και αντιεθνικιστική τάση που εκπροσωπούσαν ο Μαλατέστα και ο Φάμπρι. Στον Λένιν, το 1917, έβλεπε έναν διεθνιστή επαναστάτη, και όχι έναν αρχηγό κράτους. Το ίδιο έβλεπε και το 1919, όταν ακόμα η καταστολή των αναρχικών από τους μπολσεβίκους έμοιαζε περιστασιακή, και μπορούσε εξ αποστάσεως να ερμηνευθεί ως σύμπτωμα όξυνσης των προστριβών εντός ενός κοινού επαναστατικού στρατοπέδου. Ανάλογη εικόνα, τότε, είχαν και τα μέλη των αναρχικών ομάδων στη Ρωσία. Στις επί μακρόν αγνοημένες πολιτικές μαρτυρίες και αποτιμήσεις αναρχικών που έζησαν και έδρασαν εκείνα τα χρόνια στη Ρωσία, ο Οκτώβρης του 1917 εικονογραφείται ως μια ιστορική τομή, μεγαλύτερης σημασίας ακόμα και από τη Γαλλική Επανάσταση. Ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι θεωρούνταν αρχικά, αλλά και για κάμποσο καιρό αφότου είχαν ανέλθει στην εξουσία, ως ένα από τα ρεύματα που άνοιγαν τον δρόμο γι’ αυτήν τη συλλογική «έφοδο στον ουρανό».

Στις 25 του Οκτώβρη, κι ενώ αποσπάσματα ένοπλων εργατών στο Πέτρογκραντ είχαν ήδη αρχίσει να τοποθετούνται στα νευραλγικά σημεία της πόλης, η εβδομαδιαία εφημερίδα που εξέδιδε η Αναρχοσυνδικαλιστική Ένωση Προπαγάνδας, Golos Truda (Φωνή της Εργασίας), ξεκαθάριζε ότι εφόσον αυτό που συνέβαινε ήταν μια «ενέργεια των επαναστατημένων μαζών για πολιτικούς σκοπούς και κάτω απ’ την αιγίδα ενός πολιτικού κόμματος», η στάση των αναρχικών όφειλε να είναι αρνητική. Αν, όμως, αναλάμβαναν δράση οι ίδιες οι «επαναστατημένες μάζες», τότε οι αναρχικοί/ές έπρεπε να συμμετέχουν στο μαζικό αυτό κίνημα «με την πιο μεγάλη ενεργητικότητα» **[2].**

Δεν χρειάστηκε να ξηλωθούν λιθόστρωτα και να πυρποληθούν κυβερνητικά κτίρια, για να επιτευχθεί η κατάληψη του Πέτρογκραντ και για να ανατραπεί η κυβέρνηση Κερένσκι. Τεχνικά μιλώντας, ό,τι έγινε θα μπορούσε να περιγραφεί ως πραξικόπημα. Αλλά, όπως αναγνώρισε αργότερα ο Vsevolod Mihajlovič Èjhenbaum, γνωστός και ως Volin (ή Voline), ένας από τους εμπνευστές και ο κύριος συντάκτης της Golos Truda, από τον Οκτώβρη και μετά, η επαναστατική διαδικασία που είχε ξεκινήσει από τον Φλεβάρη του 1917 στη Ρωσία μπήκε «σ’ έναν δρόμο πολύ ιδιαίτερο, ολοκληρωτικά ανεξερεύνητο»: πέρασε το κατώφλι της κοινωνικής επανάστασης **[3].** Η ευρεία διάχυση και η ραγδαία ριζοσπαστικοποίηση, μέσω της ανάπτυξης διάφορων μορφών αυτο-οργάνωσης (εργατικά συμβούλια, συμβούλια

στρατιωτών και αγροτών, εργοστασιακές επιτροπές, συνοικιακές επιτροπές), μιας πολλαπλότητας πρακτικών εναντίωσης στην αστική ταξική κυριαρχία, έτσι όπως αυτή ασκούνταν είτε στη μικροκλίμακα των χώρων εργασίας και της καθημερινής αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης είτε στο κεντρικό επίπεδο της υλοποίησης των αποφάσεων της κυβερνητικής εξουσίας, τον Οκτώβρη του 1917 οδήγησε, σύμφωνα με έναν άλλο Ρώσο αναρχικό, τον Grigorij Maksimov, σε μια «προσωρινή εξάλειψη του κράτους και σ' έναν κλονισμό της καπιταλιστικής οικονομίας εκ θεμελίων» **[4].**

Όσο κι αν απαιτήθηκαν πολιτικοί ελιγμοί για να επικρατήσει η εξουσία των εργατικών συμβουλίων έναντι της εξουσίας της προσωρινής κυβέρνησης συνασπισμού αστικών και εργατικών κομμάτων, που είχε σχηματιστεί μετά την εξέγερση του Φλεβάρη, ο Οκτώβρης δεν βιώθηκε ως μια θριαμβευτική απόδειξη του πόσο ιστορικά καθοριστική είναι η πολιτική διορατικότητα. Έγινε σημείο αναφοράς γιατί ήταν μια ριζική αμφισβήτηση της πολιτικής όπως την ξέρουμε: ως δραστηριότητα διαχωρισμένη από την πραγματικότητα της καθημερινής ζωής, η οποία, ακριβώς επειδή παραμένει διαχωρισμένη, αφήνει άθικτες, και ακόμα περισσότερο, αντεπιδρώντας παραγωγικά, διαιωνίζει, τις κοινωνικές συνθήκες που καθιστούν την καθημερινή ζωή μια άθλια, επίμοχθη και ακατανόητη, εμπειρία διάψευσης πραγματικών δυνατοτήτων, προσαρμογής σε μια καταστατική ανελευθερία.

Εκείνο που έκανε την ιστορική διαφορά δεν ήταν ότι καταλήφθηκαν τα Χειμερινά Ανάκτορα από ανθρώπους οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονταν ως κομμουνιστές. Όπως έγραψε ο αναρχικός Efim Yartchuk, μέλος του σοβιέτ της Κρονστάνδης το 1917, και αργότερα, το 1937, ένας από τους χιλιάδες επαναστάτες που εκτελέστηκαν κατά τις Δίκες της Μόσχας: «η Επανάσταση του Οκτώβρη, φέροντας εντός της όλες τις δυνατότητες ενός ριζικού κοινωνικού μετασχηματισμού, ήταν στα ίδια τα θεμέλιά της ελευθεριακή. Είχε καταστρέψει τη συγκεντρωτική εξουσία, διασπείροντάς την στα σοβιέτ, ώστε να είναι πια αυτά που αποφασίζουν. Κατάφερε ένα θανάσιμο πλήγμα στη φεουδαρχική αγροτική τάξη πραγμάτων και επιδίωξε να προχωρήσει ακόμα πιο πέρα στο δρόμο της ολοσχερούς καταστροφής της νεωτερικής αστικής τάξης πραγμάτων. Η καταστροφή του παλιού ήταν ριζική, αλλά εκείνο που μετράει περισσότερο είναι ότι κίνητρο αυτής της τόσο ριζικής καταστροφής ήταν η θέληση να μετασχηματιστεί η κοινωνία στη βάση ελευθεριακών κομμουνιστικών αρχών. Να γιατί προκάλεσε τέτοιο μίσος, μια τόσο λυσσαλέα εχθρότητα από την πλευρά των εκμεταλλευτών, στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και στο εξωτερικό» **[5].** Μια δεκαετία μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, ωστόσο, ο Peter Archinov, ένας πρώην μπολσεβίκος που είχε γίνει αναρχικός το 1906, θα διακρίνει ανάμεσα σε δύο εκδοχές του Οκτώβρη.

Από τη μία μεριά, ήταν ο «Οκτώβρης των εργατών», που ανέτρεψε «το τελευταίο και

μεγαλύτερο εμπόδιο στην επανάσταση τους: την εξουσία του κράτους των, ήδη ηττημένων και αποδιοργανωμένων, κατεχουσών τάξεων». Από την άλλη, ήταν ο «Οκτώβρης των μπολσεβίκων», η υπαγωγή της επανάστασης στο κόμμα, μέσω «της υποκατάστασης της ιδέας της κοινωνικής επανάστασης και της κοινωνικής χειραφέτησης των μαζών από την ιδέα της σοβιετικής εξουσίας» **[6].**

Ό,τι τεχνικά έμοιαζε να συνιστά ένα πολιτικό πραξικόπημα, η ανατροπή μέσω ένοπλης εξέγερσης της κυβέρνησης Κεράνσκι, στην πραγματικότητα ήταν η «νομική επικύρωση», κατά τη διατύπωση του Alexander Bergman (ενός αναρχικού που το 1919 απελάθηκε, μετά από φυλάκιση δύο ετών εξαιτίας της αντιπολεμικής του στάσης, από τις ΗΠΑ στη σοβιετική Ρωσία), της εκ βάθρων κοινωνικής αλλαγής στην οποία είχε ήδη αρχίσει να αποδύεται το προλεταριάτο **[7].** Ο προλεταριακός Οκτώβρης ήταν μια εξέγερση εν εξελίξει. Κι ως τέτοιος είχε οικουμενικό περιεχόμενο. Αποτελώντας μια απόπειρα άρσης των εκμεταλλευτικών κοινωνικών σχέσεων, ριζικής ανανέωσης των τρόπων με τους οποίους τα ανθρώπινα όντα σχετίζονται μεταξύ τους κατά την κοινωνική παραγωγή των ζωών τους, κατέτεινε σε μια παγκόσμια επανάσταση de facto, κι όχι μονάχα επειδή αυτό ήταν ένα κομβικό στοιχείο στον πολιτικό λόγο των μπολσεβίκων. Αυτό ήταν το πείραμα αυτοδημοκρατίας στο οποίο αναφερόταν ο Μπερνέρι. Ο Οκτώβρης των μπολσεβίκων, αντίθετα, η επαναστατική δικτατορία ενός κόμματος μετατρεπόμενου σε κράτος στο όνομα του προλεταριάτου, μακράν από το να εκφράζει σε ένα ανώτερο, υποτίθεται, επίπεδο ή να προασπίζει, τη νικηφόρα προλεταριακή εξέγερση, τελικά κατέπνιξε τη χειραφετητική δυναμική που η εξέγερση είχε αποδεσμεύσει σε όλες τις εκφάνσεις τις κοινωνικής ζωής, εγκαθιστώντας, κατά τις διατυπώσεις της αναρχικής Ida Mett, «πάνω στα συντρίμμια της κοινωνικής επανάστασης ένα ολιγαρχικό καθεστώς που δεν έχει τίποτα κοινό με τις ιδέες που είχαν εμπνεύσει την ίδια την ανάπτυξή της» **[8].**

Πέντε μόλις ημέρες πριν την εξέγερση του Οκτώβρη, η συντακτική ομάδα της Golos Truda είχε δημοσιεύσει ένα άρθρο με τίτλο **«Είναι αυτό το τέλος;»**. Θέμα του ήταν η ερμηνεία της λέξης **«εξουσία»** στο σύνθημα **«όλη η εξουσία στα σοβιέτ»,** και το νόημα, επομένως, της κατάληψης της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο:

> «Αν με τον όρο “εξουσία” θέλουν να πουν ότι όλη η δημιουργική εργασία κι όλη η οργανωτική δραστηριότητα, σ’ όλη την έκταση της χώρας, θα περάσουν στα χέρια των εργατικών κι αγροτικών οργανισμών, που θα υποστηρίζονται απ’ τις ένοπλες μάζες· Αν με την “εξουσία” εννοούν το απόλυτο δικαίωμα αυτών των οργανισμών ν’ ασκήσουν μια τέτοια δραστηριότητα και να συνασπισθούν μ’ αυτό

> το σκοπό, κατά ένα τρόπο φυσιολογικό κι ελεύθερο, αρχίζοντας έτσι τη νέα οικονομική και κοινωνική οικοδόμηση που θα οδηγήσει την Επανάσταση σε καινούριους ορίζοντες ειρήνης, οικονομικής ισότητας κι αληθινής ελευθερίας· Αν με το σύνθημα *"η εξουσία στα Σοβιέτ"* δεν εννοούν τη δημιουργία εστιών μιας πολιτικής εξουσίας, εστιών υποταγμένων σ' ένα γενικό πολιτικό κι εξουσιαστικό κέντρο του Κράτους· Αν, τέλος, το πολιτικό κόμμα που αποβλέπει στην εξουσία και στην κυριαρχία διαλυθεί μετά τη νίκη και παραχωρήσει πραγματικά τη θέση του σε μια ελεύθερη αυτο-οργάνωση των εργαζομένων· Αν η "εξουσία στα Σοβιέτ" δεν γίνει στην πραγματικότητα μια κρατική εξουσία ενός καινούριου πολιτικού κόμματος, Τότε, και μόνον τότε, η νέα κρίση θα μπορέσει νά 'ναι η τελευταία, θα μπορέσει να σημάνει την αρχή μιας καινούριας εποχής» **[9].**

Οι περισσότεροι Ρώσοι αναρχικοί, και ιδίως εκείνο το τμήμα τους που συμμετείχε δραστήρια στην οικοδόμηση μορφών προλεταριακής αυτο-οργάνωσης, όπως οι εργοστασιακές επιτροπές, δεν απέρριπταν συλλήβδην το ενδεχόμενο κατάληψης της πολιτικής εξουσίας. Η κυβέρνηση Κερένσκι έπρεπε να ανατραπεί, και για να συμβεί αυτό ήταν αναγκαίο να επιστρατευτούν πολιτικά μέσα, συντονισμένες τακτικές κινήσεις, ελιγμοί ή ακόμα και μορφές καταναγκασμού. Αναρχικοί αγωνιστές μπορούσαν, ή μάλλον έπρεπε συχνά, να συνεργάζονται με μπολσεβίκους για να πετύχουν την τάδε ή τη δείνα απόφαση σε μια συνέλευση ενός εργατικού συμβουλίου ή μιας εργοστασιακής επιτροπής, αλλά και να συντονίζονται ώστε στην πράξη να επιβληθούν συγκεκριμένοι τρόποι εφαρμογής, και συγκεκριμένες πολιτικές ερμηνείες, των αποφάσεων στις οποίες κατέληγαν τέτοιου είδους συνελεύσεις, διαμορφώνοντας έτσι ενεργητικά έναν ευνοϊκό συσχετισμό δύναμης έναντι των άλλων, συμφιλιωτικών με την αστική τάξη, εργατικών κομμάτων. Και κάτι τέτοιο όντως γινόταν τακτικά από την άνοιξη του 1917 μέχρι και την εξέγερση του Οκτώβρη. Τόσο οι αναρχοκομμουνιστές όσο και οι αναρχοσυνδικαλιστές συνεργάζονταν με τους μπολσεβίκους. Τέσσερα τουλάχιστον από τα μέλη της Επαναστατικής Στρατιωτικής Επιτροπής του σοβιέτ της Πετρούπολης, η οποία κατάστρωσε και υλοποίησε το επιχειρησιακό πλάνο για την ανατροπή της κυβέρνησης Κερένσκι, μια πράξη αναμφίβολα πολιτική με την πιο στενή μάλιστα έννοια του όρου, ήταν αναρχικοί **[10].**

Η κατάληψη της πολιτικής εξουσίας, όμως, άνηκε στο καταστροφικό σκέλος της επανάστασης. Συγκαταλεγόταν σε όσα έπρεπε αναγκαστικά να γίνουν ώστε να αναιρεθεί η υπάρχουσα κοινωνική τάξη πραγμάτων, βασική διάσταση της οποίας ήταν (και εξακολουθεί βέβαια σήμερα να είναι) ο διαχωρισμός της δημόσιας, τυπικής και αφηρημένης πολιτικής πραγματικότητας από την ιδιωτική, βιωματική και συγκεκριμένη κοινωνική-οικονομική

πραγματικότητα. Το κόμμα των μπολσεβίκων, αντίθετα, από τη στιγμή που κατέλαβε την εξουσία άρχισε να στήνει μια επαναστατική δικτατορία η οποία έτεινε να γίνει ένα νέο πολιτικό καθεστώς, αντί να λειτουργεί ως μια πολιτική πτύχωση μιας μεταβατικής κοινωνικής μορφολογίας, ενός προσωρινού κι ασταθούς πλαισίου σχέσεων ανάμεσα σε ανταγωνιζόμενες κοινωνικές τάξεις, ενός πειράματος κοινωνικού μετασχηματισμού.

Τοποθετώντας στη θέση του αστικού κράτους, νοούμενου ως οργάνου καταπίεσης της εργατικής τάξης, ένα «σοσιαλιστικό κράτος», που προοριζόταν ιδεατά να λειτουργήσει ως όργανο καταπίεσης της αστικής τάξης, οι μπολσεβίκοι αναιρούσαν την «αυτοδημοκρατία» των συμβουλίων, την οποία επαινούσε ακόμα και το 1919 ο Μπερνέρι, και την οποία οι ίδιοι είχαν εγκαθιδρύσει ως πολιτικό σύστημα. Ενίσχυαν το κράτος αντί να το απονεκρώνουν. Για να υπερασπιστούν την εξουσία των εργατικών συμβουλίων ως πολιτική εξουσία υποκαθιστούσαν τον συλλογικό νου του αγωνιζόμενου προλεταριάτου από τον συλλογικό νου ενός κόμματος που αυτόκλητα διεκδικούσε το προνόμιο του αποκλειστικού εκπροσώπου της «πρωτοπορίας» του προλεταριάτου, εξουθενώνοντας τα εργατικά συμβούλια ως μορφές αμφισβήτησης της πολιτικής.

Πολύ πριν τους απηνείς διωγμούς που εξαπέλυσε τη δεκαετία του 1930 η σταλινική γραφειοκρατία, αυτό που είχε αρχίσει να δημιουργείται, όπως είχε διαγνώσει ήδη από το 1918 η Ρόζα Λούξεμπουργκ, ήταν ένα *«καπιταλιστικό κράτος με το κεφάλι κάτω»* **[11].** Η ύπαρξη ενός τέτοιου κράτους, στη ρητορική των μπολσεβίκων, εμφανιζόταν ως ένας καρπός της επανάστασης, ως κάτι που ήλθε για να μείνει, και όχι ως ένα δυσάρεστο επεισόδιο κατά την πρώτη φάση της εκτύλιξής της, και δικαιολογούνταν με μια θεωρία περί δικτατορίας που προϋπέθετε υπόρρητα τη θέση «ότι ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός είναι ένα πράγμα, για το οποίο το επαναστατικό κόμμα έχει τη συνταγή έτοιμη στην τσέπη του και δεν έχει να κάνει τίποτε άλλο παρά να την εφαρμόσει με ζήλο» **[12].**

Στους επαναστατικούς κύκλους της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής δεν δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντίφαση ανάμεσα στην εξέγερση του Οκτώβρη ως σημείο καμπής μιας εξελισσόμενης διαδικασίας προλεταριακής αυτοχειραφέτησης και την εξέγερση του Οκτώβρη ως πολιτικό στρατήγημα για την εγκαθίδρυση μια πολιτικής δικτατορίας, την οποία είχαν έγκαιρα αναδείξει οι αναρχικοί/ές στη Ρωσία, καθώς και η Λούξεμπουργκ. Οι απόψεις, άλλωστε, των αναρχικών που έζησαν σε πραγματικό χρόνο την εκτύλιξη αυτής της αντίφασης, πριν από τη δεκαετία του 1940, όταν πρωτοκυκλοφόρησαν στα Αγγλικά και τα Γαλλικά τα γραπτά του Βολίν, της Μετ και του Μαξίμοφ, δεν είχαν βγει και πολύ έξω από τα ασφυκτικά στενά όρια των μικρών κύκλων των ομόδοξών τους και των Ρώσων πολιτικών προσφύγων. Τα γραπτά των μπολσεβίκων ηγετών, αντίθετα, τυπώνονταν από κρατικά

τυπογραφεία και μεταφράζονταν ταχύτατα σε δεκάδες γλώσσες από κομματικούς στρατούς που αποκτούσαν με το πέρασμα του χρόνου όλο και μεγαλύτερη ισχύ ως κατά τόπους αντιπρόσωποι του σοβιετικού κόμματος-κράτους.

Οι νικητές, όπως ξέρουμε, γράφουν την ιστορία. Ακόμα και σήμερα, όποτε τυγχάνει να ανοίξει κουβέντα για τον Οκτώβρη του 1917, έχουμε να αναμετρηθούμε με τους μύθους που το κόμμα-κράτος των μπολσεβίκων καλλιέργησε μετά την επικράτησή του. Ένας από αυτούς, ίσως ο πιο ανθεκτικός, είναι ότι ο μετασχηματισμός των κοινωνικών σχέσεων είναι επί της ουσίας έργο ενός κόμματος ικανού να λειτουργεί ως στρατηγικός νους για τις «μάζες», ότι οι κοινωνικοί αγώνες «δεν αρκούν» από μόνοι τους για να δρομολογηθεί μια επαναστατική αλλαγή, ότι πρέπει ένας συγκεντρωτικός φορέας, ορατός στο κεντρικό πολιτικό σκηνικό, ένα πρόπλασμα κράτους, να έλθει να βάλει τα σωστά «πολιτικά περιεχόμενα». Ένας άλλος είναι ότι οι χαφιέδες και τα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας που κατέκλυσαν από τη δεκαετία του 1930 τη σοβιετική επικράτεια ήταν ένα ατύχημα στον δρόμο για τον σοσιαλισμό. Και οι δύο αυτοί μύθοι αποσυνδέουν την κριτική προς το κεφάλαιο από την κριτική προς το κράτος. Συσκοτίζουν, επίσης, τον πιο δύσκολο και κρίσιμο κόμπο στο κουβάρι των γεγονότων που εκτυλίχθηκαν από τον Οκτώβρη του 1917 και μετά, που δεν είναι άλλος από το γεγονός ότι το ίδιο συλλογικό σώμα, το κόμμα των μπολσεβίκων, που υπήρξε ένα από τα πιο αποτελεσματικά όργανα της επανάστασης μεταστράφηκε σύντομα στο πιο καταστροφικό όχημα της αντεπανάστασης.

Ο Μαξίμοφ το 1940 θα κάνει λόγο για κάποιου είδους εξαπάτηση, τις παραμονές και κατά τον πρώτο καιρό της Οκτωβριανής Επανάστασης, από πλευράς των μπολσεβίκων, και προσωπικά του ίδιου του Λένιν: έβαλαν για λίγο στην άκρη τον μαρξιστικό κρατισμό, και διατράνωσαν την πίστη τους στην εργατική εξουσία, τον φεντεραλισμό, την αυτονομία και την προλεταριακή αυτοκυβέρνηση, για να καταφέρουν να επιβάλλουν από την πίσω πόρτα τη δική τους δικτατορία **[13].** Ο Μπερνέρι, το 1936, από τη Βαρκελώνη, θα υποστηρίξει ότι η αντίφαση διέτρεχε τον ίδιο τον «λενινισμό», ο οποίος ήταν αφενός μια «επιστροφή στο επαναστατικό πνεύμα του μαρξισμού», κι αφετέρου μια «επιστροφή στα σοφίσματα και τις αφαιρέσεις της μαρξιστικής μεταφυσικής» **[14].**

Είτε έτσι είτε αλλιώς, αν κάτι αξίζει να διερωτηθούμε σήμερα, ανατρέχοντας στον Οκτώβρη του 1917 είναι ακριβώς αυτό: γιατί και πώς η αντεπανάσταση εμφανίστηκε εντός της επανάστασης, όχι ως μια εξωτερική δύναμη ανάσχεσης, αλλά ως μια εσωτερική δύναμη απονέκρωσης και καταστολής. Οι ιστορίες των αναρχικών εκείνης της περιόδου είναι ιστορίες ανθρώπων που μολονότι δεν έδωσαν, ή δεν μπορούσαν να δώσουν, πειστικές ή σωστές απαντήσεις, έθεσαν με διαύγεια ορισμένα από τα πιο ζωτικά ερωτήματα σε σχέση με

τη δυνατότητα εξόδου της ανθρωπότητας από το μακραίωνο βασίλειο της ανελευθερίας. Και δεν έπαψαν να σκέφτονται τη δυνατότητα κατάργησης των εκμεταλλευτικών κοινωνικών σχέσεων ως κάτι αξεδιάλυτα συνυφασμένο με τη δυνατότητα κατάργησης του κράτους. Ο μύθος ότι ο ρόλος τους ήταν ασήμαντος, και τα γραπτά τους «αφελή», είναι ένα πολυφορεμένο, παρά την πλαστότητά του, άλλοθι για να συνεχίσουμε να αναπαράγουμε τους μπολσεβίκικους μύθους, για να εξακολουθούμε να πιστεύουμε άκριτα ότι οι πολιτικοί μέντορες και σύντροφοι του Στάλιν ήταν, τάχα, πιο διορατικοί/ές από τους συναγωνιστές/τριές τους που πρώτοι/ες βρέθηκαν στην θέση του θύματος γιατί επέλεξαν να υπερασπιστούν σε χρόνο ενεστώτα τον προλεταριακό Οκτώβρη ενάντια στον Οκτώβρη του κόμματος-κράτους, την επανάσταση ενάντια στην αντεπανάσταση, ακόμα κι αν αδυνατούσαν συχνά να συλλάβουν πόσο στενή ήταν η σχέση ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη.

[1] C. Berneri, “L’autodemocrazia” [1919], στον τόμο: P. C. Masini και A. Sorti (επιμ.), Scritti scelti di Camillo Berneri: Pietrogrado 1917 – Barcellona 1937, Milano: Sugar Editore, 1964, σελ. 30-34 – τα παραθέματα στις σελ. 30 και 34.

[2] Παρατίθεται στο έργο του Volin, Η άγνωστη επανάσταση, μετάφραση: Σ. Ζάκκας, 2 τόμοι, Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1975-1976, τόμ. 2, σελ. 55-56.

[3] Ό.π., τόμ. 2, σελ. 5.

[4] G. P. Maximoff, The guillotine at work: Twenty years of terror in Russia, Chicago: The Chicago Section of the Alexander Berkman Fund, 1940, σελ. 343.

[5] E. Yartchuk, “Les soviets et la défense de la révolution”, μετάφραση: A. Skirda, Autogestion et socialisme, 18-19 (1972), σελ. 229-235 – η αναφορά στη σελ. 231.

[6] P. Archinov, “Les 2 octobres” [1927], μετάφραση: A. Skirda, Autogestion et socialisme, 18-19 (1972), σελ. 185-197 – η αναφορά στις σελ. 189, 191.

[7] A. Berkman, The Russian tragedy [1922], επιμέλεια: W. G. Nowlin Jr., Sanday, Orkney: Cienfuegos Press Ltd., 1976, σελ. 13-15.

[8] I. Mett, La commune de Cronstadt: Crépuscule sanglant des Soviets, Paris: Spartacus, [1949], σελ. 79.

[9] Το άρθρο αναδημοσιεύεται ολόκληρο από τον Volin, Η άγνωστη επανάσταση, σελ. 53-55

– το παράθεμα στις σελ. 53-54.

[10] Βλ. A. Rabinowitch, Prelude to revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising, Bloomington και Indianapolis: Indiana University Press, 1968, σελ. 71-73, 100-102· P. Avrich, “The anarchists in the Russian Revolution”, Russian Review 26 (1967), σελ. 341-350 – οι σχετικές αναφορές στις σελ. 344-346.

[11] Ρ. Λούξεμπουργκ, Η ρωσική επανάσταση, μετάφραση: Κ. Μιλτιάδης, Αθήνα: Εκδόσεις Κοροντζή, 1978, σελ. 78.

[12] Ό.π., σελ. 79.

[13] Βλ. Maximoff, The guillotine at work, σελ. 19-34.

[14] Berneri, “La dittatura del proletariato e il socialismo di stato” [1936], στον τόμο: Masini και Sorti (επιμ.), Scritti scelti di Berneri, σελ. 218-221 – τα παραθέματα στη σελ. 221.